

УДК 341.2 (045)

Р.А. Калюжний,
доктор юридичних наук,
професор
І.А. Сачаво,
магістрант

ПРАВОВІ ПІДСТАВИ ЗАСТОСУВАННЯ ЗАХОДІВ ФІЗИЧНОГО ВПЛИВУ ПРАЦІВНИКАМИ СЛУЖБИ АвіАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ ПРИ ЗАБЕЗПЕЧЕННІ БЕЗПЕКИ АвіАПЕРЕВЕЗЕНЬ

У статті розглядається питання законодавчого врегулювання підстав застосування засобів фізичного впливу працівниками служби авіаційної безпеки при попередженні чи припиненні незаконного втручання у діяльність цивільної авіації.

Ключові слова: авіаційна безпека, Служба авіаційної безпеки, заходи фізичного впливу, незаконне втручання у діяльність цивільної авіації

Посилення боротьби зі злочинністю в Україні призвело до більш активної протидії злочинного елемента заходам правоохоронних органів. Крім того, необхідно врахувати, що злочинний світ став більш підготовленим, більш агресивним, виробляє і застосовує нові, маловивчені методи та засоби планування, підготовки і здійснення протиправних діянь [1, с.2]. Тому у процесі побудови правової держави, особливо гостро встає питання про надійний захист прав і законних інтересів громадян та забезпечення їх особистої безпеки. Відтак загально відомо, що поряд з діяльністю правоохоронних органів держави захист життя і здоров'я та охорону майна забезпечують працівники як недержавних охоронних підприємств, так і відомчих служб безпеки.

В свою чергу, у сфері цивільної авіації, з метою забезпечення захисту, охорони та безпеки пасажирів, членів екіпажу, авіаційного персоналу, повітряних суден, об'єктів авіаційного суб'єкта та об'єктів радіонавігаційного забезпечення [5], а також припинення і попередження актів незаконного втручання, інших протиправних посягань у діяльності цивільної авіації, затримання та передачі правопорушників правоохоронним органам, утворюються та діють служби авіаційної безпеки авіаційного суб'єкта [1, 4].

Як результат працівники відповідних підрозділів служби часто вимушені застосовувати заходи фізичного впливу та спеціальні засоби до правопорушників. Однак нажалі, жоден проаналізований законодавчий акт, а саме Повітря-

ний кодекс України, Закон України "Про Державну програму авіаційної безпеки цивільної авіації", Положення "Про службу авіаційної безпеки авіаційного суб'єкта", Інструкція з організації та здійснення контролю на безпеку в аеропортах України, Правила організації охорони повітряних суден та об'єктів на авіапідприємствах цивільної авіації України, фактично не визначають умов та межі застосування таких заходів впливу на правопорушників працівниками служб авіаційної безпеки при розв'язанні кризових ситуацій у разі незаконного втручання у діяльність цивільної авіації. На даний час умови та межі застосування таких заходів впливу визначені низкою внутрішніх документів, а також програмою авіаційної безпеки розробленої суб'єктом авіаційної діяльності на підставі Державної програми авіаційної безпеки цивільної авіації [1].

Крім цього варто зазначити, що нажалі на сьогоднішній день дане питання провідними українськими науковцями фактично не розглядалось. Єдиною спробою чіткої регламентації та законодавчого визначення умов та меж застосування заходів впливу на порушників з боку працівників Служби авіаційної безпеки, у тому числі підрозділу воєнізованої охорони у складі служби, було розроблення у 2005 році Проекту Положення "Про воєнізовану охорону авіапідприємств цивільній авіації України". Однак дане Положення не було затверджено Кабінетом Міністрів України та до сьогоднішнього дня не є чинним.

Як результат очевидно виникає прогалина у законодавстві України, яка постає загрозою повноцінному забезпеченню авіаційної безпеки з боку служб та є ускладненням для виконання положень Закону України "Про Державну програму авіаційної безпеки цивільної авіації".

Варто зазначити, що Служба авіаційної безпеки під час виконання покладених на неї завдань взаємодіє з іншими авіаційними суб'єктами та їх службами, підрозділами Служби безпеки України, Міністерства внутрішніх справ України, Міністерства оборони України, Міністерства України з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи, Державної прикордонної служби України, Державної митної служби України, які в порядку, установленому планом авіаційного суб'єкта щодо врегулювання кризових ситуацій в контрольованій зоні та інструкцією про взаємодію, надають допомогу в захисті цивільної авіації від актів незаконного втручання [5].

Згідно внутрішніх документів, програми авіаційної безпеки та відповідного плану авіаційного суб'єкта щодо врегулювання кризових ситуацій в контрольованій зоні патрулювання та забезпечення правопорядку яке покладене на відповідний лінійний відділ міліції [1], розташований на території авіаційного суб'єкта може бути обмежене, оскільки охорона існуючих на території контрольованих, стерилізованих зон та зон обмеженого доступу покладається саме на Службу авіаційної безпеки[4]. Яка відповідно до інструкції про взаємодію у разі отримання інформації про спробу скоєння або факту скоєння акту незаконного втручання чи правопорушення невідкладно повідомляє правоохоронні органи.

Прикладом є кризова ситуація коли особа незаконно проникає у контрольовану зону, а саме зал очікування, вчиняє напад на пасажирів що перебувають у залі очікування та чинить фізичний опір працівникові Служби авіаційної безпеки, що є відповідальним у даній зоні. Як результат працівник Служби авіаційної безпеки згідно Положення "Про службу авіаційної безпеки авіаційного суб'єкта" має право, з дотриманням вимог особистої безпеки та Конституції України, затримати таку особу, та передати її у встановленому порядку до правоохоронних органів [5]. Однак важливо зазначити, що у такому випадку

відсутні законодавчо регламентовані умови та межі застосування заходів фізичного впливу та спеціальних засобів до правопорушника з боку працівника Служби авіаційної безпеки. За таких умов на практиці працівник Служби Авіаційної безпеки невідкладно за допомогою засобів зв'язку повідомляє відповідний правоохоронний орган, який оперативно реагує на такий запит. Але зазначений механізм взаємодії призводить до збільшення витрат часу на припинення протиправних дій та затримання правопорушника, що в свою чергу збільшує ймовірність настання більш тяжких наслідків, ставлячи під загрозу безпеку пасажирів, співробітників служби авіаційної безпеки та інших осіб, що знаходяться у даній контрольованій зоні авіаційного суб'єкта.

Тому, для попередження і припинення правопорушення або злочину співробітнику служби необхідно застосовувати або владні повноваження (яких у працівника служби авіаційної безпеки немає, бо ці відносини виникають у цивільно-правовому порядку) або заходи фізичного впливу на правопорушника. Однак перевищення повноважень по застосуванню сили, у тому числі застосування спеціальних засобів, тягне за собою відповідальність, встановлену законом[2].

Загалом виходячи з положень чинного законодавства з питань застосування фізичної сили до правопорушників, працівники служб авіаційної безпеки при виконанні своїх обов'язків можуть використовувати лише засоби самооборони, які дозволено використовувати пересічному громадянину. Тобто, на відміну від посадових осіб правоохоронних органів, працівники служб авіаційної безпеки в своїй діяльності не мають право використовувати заходи фізичного впливу та спеціальні засоби, що в більшості випадках може мати певну невідповідність можливій озброєності та небезпечності правопорушників.

Але варто зазначити, що і наявні засоби самооборони працівник служби авіаційної безпеки має право застосовувати лише в певних умовах[2]:

- по-перше, працівник служби авіаційної безпеки має право застосовувати заходи фізичного впливу лише в межах необхідної оборони та крайньої необхідності;

- по-друге, загальною умовою застосування заходів фізичного впливу є відбиття нападу, тобто здійснення насильницьких дій.

- по-третє, при застосуванні заходів фізичного впливу варто враховувати такі поняття:

* "припинення злочину" – це недопущення здійснення злочинцем свого задуму, у тому числі і його затримання;

* "фізичний опір" – це активна протидія правопорушника працівнику служби авіаційної безпеки при здійсненні ним своїх обов'язків шляхом заподіяння тілесних ушкоджень, відштовхування, виривання, тощо;

* "інший напад" – це напад однієї особи, коли ця особа явно виграє у порівнянні з працівником служби авіаційної безпеки (фізична сила, спец. підготовка) або знаходиться у вигідному положенні.

Таким чином, працівники служби авіаційної безпеки мають право застосовувати заходи фізичного впливу в наступних випадках:

а) для відбиття нападу, що безпосередньо загрожує життю і здоров'ю працівника служби авіаційної безпеки чи пасажирів;

б) для припинення правопорушення що загрожує безпеці авіаперевезення та коли правопорушник чинить фізичний опір.

Забороняється застосовувати заходи фізичного впливу до жінок з явними ознаками вагітності, осіб з явними ознаками інвалідності і неповнолітніх, коли їхній вік очевидний або відомий.

крім випадків вчинення збройного опору, здійснення групового або збройного нападу [3], що загрожує життю і здоров'ю працівника служби безпеки авіакомпанії, оточуючих пасажирів чи безпеці виконання авіаперевезення.

Підсумовуючи викладене, як зазначалося вище, порядок і умови застосування заходів фізичного впливу працівниками служб авіаційної безпеки при забезпеченні безпеки авіаперевезень не визначені в жодному законодавчому акті. виникає значна дилема: працівник служби авіаційної безпеки виконує функції, які тотожні функціям посадових осіб правоохоронних органів, але законом йому не надається ніяких повноважень, тобто припиняючи чи попереджуючи правопорушення працівник служби авіаційної безпеки в своєму арсеналі має тільки ті можливості, які має кожен громадянин.

Вищевикладене досить яскраво засвідчує необхідність розробки і прийняття нормативного акту який чітко визначить права і обов'язки працівників служб авіаційної безпеки щодо застосування заходів фізичного впливу при забезпеченні безпеки авіаперевезень.

Оскільки саме вчасне реагування та попередження можливого створення кризової ситуації є пріоритетним напрямком у досягненні мети та поставлених завдань Служби авіаційної безпеки.

Література

1. *Повітряний кодекс України* від 05.01.2013р. (зі змінами і доповненнями) // Відомості Верховної Ради України. – 2011. – №48-49. – Ст.536.
2. *Кримінальний кодекс України* від 01.01.2013р. (зі змінами і доповненнями) // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – №25-26. – Ст.131.
3. *Про міліцію* : Закон України від 01.01.2013 р. Із змінами і доповненнями. // Відомості Верховної Ради України. – 1991. – № 4. – Ст. 20.
4. *Про Державну програму авіаційної безпеки цивільної авіації* : Закон України від 20.02.2003 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 17. – Ст. 140.
5. *Про службу авіаційної безпеки авіаційного суб'єкта* : Положення від 15.03.2005 р. № 188. / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0697-05>
6. *Про взаємодію в контрольованій зоні авіаційних суб'єктів служб авіаційної безпеки з підрозділами центральних органів виконавчої влади щодо забезпечення авіаційної безпеки* : Положення від 05.07.2006р. № 482. / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws>
7. *Інструкція з організації та здійснення контролю на безпеку в аеропортах України* від 28.09.2004р. №81 / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/z1555-04>
8. *Правила організації охорони повітряних суден та об'єктів на авіапідприємствах цивільної авіації України* від 30.03.2005 р. № 230 / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0680-05>

9. *Правила з організації системи контролю доступу в авіаційних суб'єктах цивільної авіації від 07.10.2011 р. № 509 / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/z0828-07>*

10. *Руководство по безопасности для защиты гражданской авиации от актов незаконного вмешательства ICAO 8973 – 2009 / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://aviadocs.net/icaodocs/Docs/8973_v3_ru.pdf*

11. *Арестова Э. Н. Организационно-правовые и социологические аспекты взаимодействия органов внутренних дел с частными детективными и охранными службами : автореф. дис. ... канд. юрид. наук / Э. Н. Арестова. – Г., 2006. – 22 с.*

Р.А. Калюжный, И.А. Сачаво

Правовые основания применения мер физического воздействия работниками службы авиационной безопасности при обеспечении безопасности авиаперевозок.

В статье рассматривается проблема законодательного урегулирования оснований применения средств физического воздействия работниками службы авиационной безопасности при предупреждении или пресечении незаконного вмешательства в деятельность гражданской авиации.

Ключевые слова: авиационная безопасность, Служба авиационной безопасности, меры физического воздействия, незаконное вмешательство в деятельность гражданской авиации.

R.A. Kalyuzhniy, I.A. Sachavo

Legal grounds for the use of physical force by employees of the Aviation Safety service.

The article discusses the problem of legal regulation of the grounds of the physical impact by aviation security services personnel in the prevention or suppression of unlawful interference within the civil aviation operation.

Keywords: aviation security, aviation safety, measures of physical influence, unlawful interference in the activity of civil aviation.